

UCHWAŁA

5 lipca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Władysław Pawlak

SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)

na posiedzeniu niejawnym 5 lipca 2024 r. w Warszawie
w sprawie ze skargi Syndyka Masy Upadłości E. spółki akcyjnej
w upadłości w K.
przeciwko S. P.
o uchylenie wyroku sądu polubownego,
na skutek przedstawienia przez Sąd Apelacyjny w Katowicach
postanowieniem z 25 października 2023 r., V AGa 432/22,
zagadnienia prawnego:

„Czy termin dwóch miesięcy do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1208 § 1 k.p.c.) jest zachowany także wówczas, gdy w tym terminie skarga zostanie wniesiona do innego sądu apelacyjnego niż ten, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 1158 § 1 k.p.c.)?”

podjął uchwałę:

O zachowaniu dwumiesięcznego terminu, o którym mowa w art. 1208 § 1 k.p.c., decyduje chwila wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego do sądu apelacyjnego, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny.

Władysław Pawlak Dariusz Dończyk Agnieszka Piotrowska

UZASADNIENIE

Syndyk Masy Upadłości E. S.A. w upadłości z siedzibą w K. złożył skargę o uchylenie w bliżej opisanej części wyroku sądu polubownego przy Sądzie Arbitrażowym [...] z 23 marca 2022 r., wydanego w sprawie z powództwa skarżącego przeciwko pozwanemu (powodowi wzajemnemu) S. z siedzibą w B. (Niemcy), doręzonego skarżącemu 15 kwietnia 2022 r.

Skarga została wniesiona 14 czerwca 2022 r. do Sądu Apelacyjnego w Łodzi, który postanowieniem z 11 lipca 2022 r. stwierdził na podstawie art. 1208 § 1 k.p.c. swoją niewłaściwość i sprawę przekazał do rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Katowicach jako właściwemu. Skarga wpłynęła do tego Sądu 19 września 2022 r., a zatem już po upływie dwóch miesięcy od dnia doręczenia skarżącemu objętego nią wyroku sądu polubownego. Sąd Apelacyjny w Katowicach powziął w tej sytuacji poważne wątpliwości prawne, czy przewidziany w art. 1208 § 1 k.p.c. termin dwóch miesięcy do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest zachowany także wówczas, gdy w tym terminie skarga zostanie wniesiona do innego sądu apelacyjnego niż ten, na obszarze, którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 1158 § 1 k.p.c.)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepisy kodeksu postępowania cywilnego dotyczące skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (dalej: skarga) ulegały zmianie, z czym wiązała się także ewolucja poglądów w orzecznictwie i piśmiennictwie na temat charakteru prawnego skargi w kontekście przede wszystkim tego, czy jej cechy oraz funkcja odpowiadają bardziej cechom i funkcji środka odwoławczego czy raczej powództwa. Podnoszono przy tym, że kwalifikacja prawna skargi w tego punktu widzenia ma znaczenie, między innymi, dla oceny zachowania terminu do jej wniesienia do sądu powszechnego. Przyjęcie, że skarga stanowi rodzaj powództwa zmierzającego do ukształtowania prawa lub stosunku prawnego prowadziło do prezentowanego w orzecznictwie i nauce poglądu, że dla zachowania terminu wystarczające jest wniesienie skargi do sądu niewłaściwego, który następnie

przekazuje skargę sądowi właściwemu. Konsekwencją zakwalifikowania skargi jako rodzaju środka zaskarżenia było stanowisko, że zachowanie terminu wymaga wniesienia skargi do sądu właściwego do jej rozpoznania zanim termin ten upłynie, pod rygorem odrzucenia skargi jako spóźnionej.

Obowiązujący poprzednio, przed wprowadzeniem aktualnych regulacji, art. 713 § 1 k.p.c. przewidywał, że skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu w ciągu miesiąca od doręczenia wyroku. Chodziło przy tym o sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sporu, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 696 § 1 k.p.c.). Art. 715 k.p.c. stanowił, że postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji. Na tle tego stanu prawnego Sąd Najwyższy w wyroku z 13 grudnia 1999 r, III CKN 478/98 (OSNC 2000, nr 6, poz.118) sformułował pogląd, że termin jednego miesiąca do wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 713 § 1 k.p.c.) jest zachowany także wówczas, gdy w tym terminie skarga zostanie wniesiona do innego sądu niż ten, który byłby właściwy do rozpoznania sporu, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny (art. 696 § 1 k.p.c.). Wyrok ten zapadł w stanie faktycznym, w którym skarżący wniósł skargę na wyrok sądu polubownego wprowadzie przed upływem miesiąca od dnia doręczenia tego wyroku, ale do sądu powszechnego niewłaściwego do rozpoznania sprawy, zaś sąd niewłaściwy przekazał ją sądowi właściwemu już po upływie tego terminu. W uzasadnieniu przytoczonego wyroku Sąd Najwyższy podniósł, że skarga podlegałaby odrzuceniu, gdyby przyjąć, że także w tym przypadku data wpływu sprawy do sądu właściwego jest miarodajna dla oceny zachowania terminu z art. 713 § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy wskazał, że pogląd ten, powszechnie ugruntowany, wykształcił się na tle wnoszenia środków odwoławczych; tymczasem nie sposób skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego kwalifikować jako środka odwoławczego. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego i postępowanie wywołane wniesieniem tej skargi ma charakter szczególny. Łączy w sobie cechy nadzwyczajnego środka odwoławczego i swoiście rozumianego samodzielnego powództwa zmierzającego do ukształtowania prawa lub stosunku prawnego. Skarga ma bowiem zmienić sytuację prawną uregulowaną orzeczeniem sądu polubownego i zmierza do uchylenia prawomocnego wyroku

tego sądu. Przytoczony wyrok spotkał się z odmiennymi reakcjami piśmiennictwa. Część autorów zaaprobowala przedstawiony w nim pogląd jako zgodny z podzielanym przez nich stanowiskiem, że skarga nie jest środkiem zaskarżenia, zaś skoro, w myśl art. 715 k.p.c., postępowanie ze skargi odbywa się według przepisów o postępowaniu w pierwszej instancji, to zastosowanie znajdzie art. 200 § 1 i 3 k.p.c., zgodnie z którym w przypadku stwierdzenia niewłaściwości sąd pierwszej instancji przekazuje sprawę sądowi właściwemu, a czynności dokonane w sądzie niewłaściwym pozostają w mocy. Część przedstawicieli nauki odniosła się jednak krytycznie do przytoczonego judykatu, podnosząc, że Sąd Najwyższy zbyt radykalnie wyłączył możliwość potraktowania skargi jako środka zaskarżenia, co z kolei korelowało z przyjętym przez tych autorów poglądem, że termin jest zachowany tylko wtedy, gdy skarga wpłynęła przed jego upływem do sądu właściwego do jej rozpoznania.

Ustawa z 28 lipca 2005 r o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. nr 178, poz.1478) uchyliła dotychczasowe przepisy odnoszące się do sądu polubownego i dodała do ustawy procesowej, z dniem 17 października 2005 r., Część piątą pod tytułem Sąd polubowny (arbitrażowy). Art. 1207 k.p.c. stanowił, że do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przepisy art. 187 stosuje się odpowiednio, zaś postępowanie ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego odbywa się według przepisów księgi pierwszej części pierwszej, jeśli przepisy poniższe nie stanowią inaczej. W art. 1208 k.p.c. uregulowano zagadnienie terminu wniesienia skargi wskazując, że skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się w terminie trzech miesięcy od dnia doręczenia wyroku lub jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowanie bądź wykładnię wyroku - w ciągu trzech miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku. Art. 1158 k.p.c. stanowił, że ilekroć w części niniejszej mowa jest o sądzie, rozumie się przez to sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny.

Kolejna nowelizacja przepisów o sądzie polubownym nastąpiła z dniem 1 stycznia 2016 r., na podstawie ustawy z 10 września 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. Dz.U.2015 r., poz.1595) i ta regulacja, na tle której powstało rozpatrywane

zagadnienie prawne, aktualnie obowiązuje. Zgodnie z art. 1207 § 1 i 2 k.p.c., do skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przepis art. 368 stosuje się odpowiednio. Jeśli przepisy poniższe nie stanowią inaczej, do postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego przepisy o apelacji stosuje się odpowiednio. Zawarte w tym przepisie odesłanie w zakresie konstrukcji i wymagań skargi do art. 368 k.p.c. przesądza, że *de lege lata* skarga ta stanowi środek zaskarżenia, nie zaś środek zbliżony do powództwa, jak przyjmowano w orzecznictwie (zob. przytoczony wyżej wyrok Sądu Najwyższego z 13 grudnia 1999 r, III CKN 478/98) i części piśmiennictwa na tle poprzedniego stanu prawnego.

Ustawodawca w sposób szczególny i odnoszący się jednoznacznie do skargi, a zatem wyłączający dopuszczalność odpowiedniego stosowania w tym zakresie przepisów o apelacji, uregulował termin i sposób jej wniesienia. Wskazał w art. 1208 § 1 k.p.c., że skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego wnosi się do sądu apelacyjnego, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy - do Sądu Apelacyjnego w Warszawie, w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia wyroku lub jeżeli strona wniosła o uzupełnienie, sprostowanie lub wykładnię wyroku - w terminie dwóch miesięcy od dnia doręczenia przez sąd polubowny orzeczenia rozstrzygającego o tym wniosku. W świetle tego przepisu należy uznać termin dwumiesięczny za termin procesowy, który nie może być skracany ani przedłużany, natomiast podlega przywróceniu na zasadach ogólnych (art. 168 i n. k.p.c.). Unormowanie to jednoznacznie wskazuje na sąd powszechny właściwy do rozpoznania skargi oraz na termin jej wniesienia i sposób obliczenia tego terminu. Wykładnia językowa wskazuje zatem, że o zachowaniu dwumiesięcznego terminu, o którym mowa w art. 1208 § 1 k.p.c., decyduje chwila wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego do sądu apelacyjnego, na obszarze którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny, a w braku tej podstawy - do Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Można przy tym dodać, że stosownie do ugruntowanego w orzecznictwie Sądu Najwyższego, poglądu, jeżeli skarga została wniesiona do sądu niewłaściwego w rozumieniu przytoczonego przepisu, termin ten zostaje zachowany, o ile przed jego upływem

sąd niewłaściwy przekaze skargę do właściwego sądu apelacyjnego. Sąd Najwyższy wskazywał bowiem w swoim orzecznictwie, że środek zaskarżenia wniesiony przez stronę do sądu niewłaściwego nie jest uważany za wniesiony w terminie, co pociąga za sobą niekorzystne skutki procesowe (zob. uchwała połączonych Izb Cywilnej oraz Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z 28 listopada 1987 r., III CZP 33/87, OSNCP 1988, nr 6, poz. 73). W tego rodzaju sytuacji, o zachowaniu terminu decyduje dzień, w którym środek zaskarżenia został nadany pocztą lub bezpośrednio przekazany przez sąd niewłaściwy sądowi właściwemu (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z 14 listopada 1973 r., II CZ 183/73, OSPiKA 1974, nr 5, poz. 74; z 6 grudnia 1965 r., I PZ 80/65, OSPiKA 1966, nr 12, poz. 127; z 23 listopada 2012 r., I CZ 169/12; z 18 stycznia 2013 r., IV CZ 153/12; z 16 lutego 2007 r., V CZ 118/06 oraz z 29 listopada 2001 r., V CZ 232/01). Wprawdzie po dodaniu, z dniem 3 maja 2012 r., paragrafu 3 do 369 k.p.c., termin do wniesienia apelacji uważa się za zachowany także wtedy, gdy przed jego upływem strona wniosła apelację do sądu drugiej instancji, ale regulacja ta dotyczy wyłącznie sądu, który wydał zaskarżone apelacją orzeczenie i sądu właściwego do jej rozpoznania (tego rodzaju sytuacja nie zachodzi przy wydaniu orzeczenia przez sąd polubowny i jego zaskarżeniu skargą do sądu państwowego). We wszystkich pozostałych przypadkach, o terminowości wniesienia apelacji lub zażalenia, które strona przesłała do niewłaściwego sądu, decyduje dzień fizycznego przekazania środka przez sąd niewłaściwy sądowi właściwemu (nadanie pocztą lub przekazanie bezpośrednie).

Sąd Najwyższy, w składzie rozpoznającym zagadnienie prawne, nie podziela formułowanych w piśmiennictwie poglądów zgodnie z którymi, termin dwóch miesięcy do wniesienia skargi o uchylenie jest zachowany także wówczas, gdy w tym terminie skarga zostanie wniesiona do innego sądu apelacyjnego niż ten, na obszarze, którego znajduje się sąd, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy, gdyby strony nie dokonały zapisu na sąd polubowny. Niektórzy autorzy wskazują w jego uzasadnieniu, że skarga o uchylenie jest pierwszą czynnością, w szeroko pojętym postępowaniu arbitrażowym, która odbywa się przed sądem powszechnym, co zbliża ten środek prawny do pozwu, stąd skargę powinno się traktować analogicznie jak wniesienie pozwu do niewłaściwego sądu. Ten pogląd

jest jednak nie do obrony w świetle aktualnej konstrukcji skargi jako środka zaskarżenia, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o apelacji. Inni autorzy argumentują, że skarga realizuje prawo stron postępowania arbitrażowego do kontroli wyroku sądu polubownego przez sąd państwowy w ramach realizacji przysługującego stronie prawa do sądu. Wskazują ponadto na trudności z określeniem sądu właściwego w rozumieniu art. 1208 § 1 k.p.c. do rozpoznania skargi.

Przedstawione wyżej argumenty nie przekonują. Zapis na sąd polubowny wyłącza rozstrzygnięcie sporu z kompetencji sądów państwowych na rzecz sądu niebędącego organem władzy sądowniczej w rozumieniu art. 10 i art. 173 Konstytucji (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2006 r., II CSK 289/06; z 26 maja 2017 r., I CSK 464/16 i z 8 lutego 2019 r., I CSK 757/17, OSNC 2019, nr 11, poz. 113). Sąd polubowny pozostaje poza strukturą organów państwa, a źródłem jego umocowania do rozstrzygnięcia sprawy jest wola stron wyrażona w zapisie na sąd polubowny. Rezygnacja z rozstrzygnięcia sporu przez sąd państwowy jest wyrazem autonomii woli jednostki (zob. postanowienie Trybunału Konstytucyjnego z 21 marca 2011 r., Ts 279/10, OTK-B 2011, nr 3, poz. 269 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 maja 2007 r., I CSK 82/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 64 i z dnia 7 lutego 2018 r., V CSK 301/17). Dokonując zapisu na sąd polubowny, strony wyłączają rozpoznanie określonej w nim sprawy przez sąd w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji, nie zrzekają się jednak ochrony sądowej w ogólności. Decydują się jedynie na wybór innego, dogodniejszego forum, które przy następczym udziale sądów państwowych może zapewnić im ochronę równoważną z możliwą do uzyskania przed sądem państwowym (zob. art. 1212 k.p.c.). Stronom sporu rozstrzygniętego przez sąd polubowny zagwarantowano zatem skorzystanie z przeprowadzonej przez sąd państwowy kontroli orzeczenia sądu polubownego w sposób przewidziany przez ustawę. Co do akcentowanej wyżej konieczności zapewnienia skarżącym prawa do sądu powszechnego trzeba zatem wskazać, że czym innym jest zapewnienie przez ustawodawcę instrumentu kontroli wyroku sądu polubownego przez sąd państwowy, a czym innym skorzystanie z niego przez uprawnionego w należyty i efektywny sposób. Skuteczne wniesienie skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, podobnie jak w przypadku innych środków

prawnych, zawsze wiąże się z koniecznością prawidłowego zastosowania unormowań procesowych dotyczących sposobu i terminu wniesienia określonego środka prawnego oraz respektowania wynikających z nich wymagań formalnych. W przypadku wyroków sądów polubownych pełne wprowadzenie ich do polskiego porządku prawnego jest ponadto poprzedzone postępowaniem w przedmiocie ich uznania lub stwierdzenia wykonalności, w ramach którego sąd państwowy dokonuje z urzędu kontroli, aczkolwiek w pewnym tylko zakresie, kontroli wyroku sądu polubownego (zob. art. 1212 § 1 art. 1214 § 3 k.p.c.).

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.

Agnieszka Piotrowska Dariusz Dończyk Władysław Pawlak

[SOP]

[ał]